

Af Rejsens 5 Deltagere har foruden Niebuhr Svenskeren Pehr Forsskål, der var Ekspeditionens Naturforsker, indskrevet sit Navn i Naturvidenskabens Annaler. Om ham har Botanikeren, Magister Carl Christensen nylig offentliggjort en interessant Studie, der er udgivet paa Carlsbergfondets Bekostning.

Bogen behandler hovedsagelig Forsskåls botaniske Arbejder, hans Indsamlinger og hans efterladte Manuskripter, hvis Hovedpart publiceredes af Niebuhr under Titlen »Flora ægyptiaco-arabica«, et grundlæggende Værk for vor Viden om Ægyptens og særlig om Arabiens Flora.

For Geografisk Tidsskrifts Læsere har dog særlig Bogens første Afsnit (S. 1—57) Interesse. Magister Christensen giver heri en Skildring af Forsskåls Person og hans Liv, idet han udførligt dvæler ved F.s Ophold i København før Rejsen. I denne Skildring indflettes en livlig og fornøjelig Fremstilling af de Stridigheder og Intriger, der optog den lærde Verden her i Byen i Efteraaret 1760, og som for en stor Del bundede i nationale Hensyn og foranlediges af Forsskåls selvbevidste og stædige Naturrel. Medens adskilligt af Magister Christensens Fremstilling bygger paa allerede trykte Kilder, er dette Afsnit for en meget stor Del Resultatet af Studier af Breve i Rigsarkivet, og de vigtigste af disse Breve er som Bilag vedføjede Bogen, et vigtigt Kildemateriale, der ikke tidligere har været fremdraget.

Forf. søger paa en meget omhyggelig Maade at fordele Ret og Uret lige mellem Forsskål og hans Modstandere og fremhæver F.s store Begavelse og hans lidenskabelige Forskertrang og Flid. Ved sin Værdsættelse af Forsskål bygger Forf. hovedsagelig paa de efterladte Samlinger, sikkert vort botaniske Museums største Klenodie, og paa Indholdet af »Flora ægyptiaco-arabica«. Han paaviser bl. a., at Forsskål ved sin Beskrivelse af Nedre-Ægyptens Planteverden kan regnes som den første Plantegeograf, langt forud for Humboldt og Schouw. Men fraset dette Punkt kom hans usædvanlige Iagttagelsesevne først og fremmest den deskriptive Botanik til Gode.

Det var en tragisk Skæbne, at han skulde bukke under paa Rejsen, saa kort Tid efter, at Ekspeditionen efter lange og ofte trange Kaar var naaet til sit Maal: Undersøgelse af Arabien i sproglig, geografisk og naturvidenskabelig Henseende. Omtrent ved Nytaarstid 1763 var Ekspeditionen

landet i Jemens nordligste Havneby (to Aar efter dens Afrejse fra København!), og et halvt Aarstid blev det Forsskål forundt at gøre botaniske Studier saavel i Arabiens ørkenagtige Lavland som i de rigere Bjergegne ved Hadie og Saná, Egne, som da var fuldstændig uudforskede i botanisk Henseende, og som forøvrigt endnu den Dag i Dag hører til Botanikernes »terræ incognitæ«. Rejsekaarene var den Gang meget primitive, og de stærke Modsætninger mellem det hede Lavland og de køligere Bjerge i Forbindelse med Strabadser af forskellig Art gjorde Ekspeditionens Deltagere lidet modstandsdygtige mod Malaria'en, der har til Huse i disse Egne. Den ene af Deltagerne, Professor von Haven døde i Maj, og den 11. Juli 1763 fulgte Forsskål denne, sin bitreste Fjende blandt Ekspeditionsmedlemmerne, i Graven. Af de fire tilbageblevne døde to paa Vejen fra Mokka til Bombay ombord paa et engelsk Skib, en tredje døde i Bombay, og alene Niebuhr lykkedes det at komme tilbage til Danmark, medbringende Ekspeditionens Samlinger og Dagbøger. Han udgav senere (1772 og 1774) Rejsebeskrivelser om Ekspeditionen, og, som ovenfor anført, besøgede han ogsaa sin afdøde Vens, Forsskåls videnskabelige Efterladenskaber offentliggjorte, hvorved han satte denne et varigt Minde som en af Naturforskningens fremragende Pionerer.

C. H. Ostenfeld.

Handbook of travel. Prepared by The Harvard Travelers Club. Cambridge, (Mass. U. S. A.) Harvard University Press 1917.

Denne haandbok for rejsende er utgit av en komité med den berømte amerikanske geograf William M. Davis som formand. Specialkyndige forfattere behandler hver sit afsnit.

De første artikler handler om telt, kokning i telt og en rejsendes personlige utrustning. De er fulde af gode raad og oplysninger; men det er en vanskelighet for os her i Skandinavien at benævnelserne paa en hel del gjenstande og varesorter er os fremmede, og mange uttryk som en amerikansk turist, der er vant at færdes i sit lands ødemarker, er fortrolige med, er kun halvt forståelige for os. De kanadiske snesko diskuteres utførlig. Et par billeder vilde her ha været meget oplysende.

Den amerikanske reiseteknik er utviklet under studium av indianernes sedvaner og erfaringer og

er væsentlig avpasset for store skoger med stille-rindende vande og mange sjøer og for et forholdsvis tørt klima, som gjør telliv tiltrækkende. Hvad slags øks og hvilken kano er bedst, spiller dér en stor rolle. Her i Norge er tekniken for reiser i øde fjeldstrækninger i den senere tid blit meget utviklet, og dertil har ikke mindst bidraget det studium som er anvendt paa utrustning for polarfærder. Da meddeleren for omtrent 40 aar siden begyndte at reise som geolog var der aldrig tale om at bruke telt, nu derimot færdes de unge geologer ukevis bekvemt og let paa fjeldvidderne med telter, og vore sportsmænd gjør vinterturer med saadanne. Den norske teknik sees at være saa forskjellig fra den amerikanske, at det sikkert vilde være særdeles interessant for begge parter om der ved utstilling av utrustningsgjenstande og paa anden maate kunde indledes et idébytte.

Det avsnit av boken, som handler om fjeldklatring, ser ut til væsentlig at indeholde de sedvanlige lærdomme; disse er jo ogsaa internationale og har utbredt sig fra Alperne. Et langt kapitel om hygiene og medicin er svært instruktivt, det behandler indgaaende ogsaa de farer, man er utsat for i tropene.

Hvorledes man skal bestemme et steds beliggenhet ved astronomiske observationer omtales utførlig.

Slutningen av boken gir anvisning paa hvad man skal iagttå naar man rejser, et kapitel av Davis om geografi er her utmerket. Der er ogsaa en veiledning til innsamling av naturgjenstande.

Den hele bok gir indtrykk av friskhet og originalitet; den er ikke noget opkok av hvad man har seet andre steder og kan varmt anbefales alle, som vil færdes utenfor de optraakkede vejer og vil ha saadanne resultater av sin reise, at de kan gi nogen bidrag av varig værd til vor kundskap om jordens fænomener.

Hans Reusch,
Kristiania.

A. Rothpletz: Die Osterseen und der Isar-Vorlandgletscher. Mit 2 Karten, 1 Lichtdrucktafel und 31 Textfiguren. Geograph. Gesellsch. in München. Heft 24. München 1917. 214 S. 8.

For ca. 10 Aar siden udgav de to kendte Naturforskere og Geografer, Alb. Penck og Ed. Brückner, et stort Arbejde om Istidsaflejringerne i Alperne og Alpe-Forlandet. Paa Grundlag af mange

Aars Undersøgelser og talrige Iagttagelser opstilledes her en Inndeling af Istiden i 4 Glacialtider og 3 mellemliggende Interglacialtider, eller — om man vil udtale sig meget forsigtigt — 4 Tidsafsnit i hvilke Høijfældene var dækkede af Is og Sne, og hvor Gletscherne herfra skød sig langt ud over Lavlandet baade Nord og Syd for Alpekæden, samt 3 mellemliggende Tidsafsnit, i hvilke Temperaturen var som i vore Dage eller endnu højere, hvorved baade Gletschere og Høijfældenes Firnomraade svandt meget stærkt ind. Hvorvidt denne Inndeling, der er baseret paa Gletschernes Moræner og paa de Sand- og Grusmasser, som Gletscherfloderne spredte ud over Lavlandene, ogsaa kan gennemføres for Nordevropas Vedkommende, er endnu uvist. Forholdene synes her at være mere komplicerede og er stadig Genstand for ivrige Undersøgelser og Diskussioner. For Alpernes Vedkommende har Penck og Brückners Arbejde derimod haft den største Betydning, og de fleste, senere Undersøgelser bygger videre paa dette Grundlag. Dette er ogsaa Tilfældet med det Arbejde om Istidsaflejringerne i det sydligste Bayern, der skyldes den nylig afdøde Palæontolog og Alpeforsker A. Rothpletz.

Ejendommeligt nok fik Rothpletz Impulsen til denne Undersøgelse gennem en skandinavisk Naturforsker, den svenske Geolog H. Munthe, der paa en Studierejse besøgte Egnen omkring de kendte Søer: Ammer See, Würm See (eller Starnbergen See) og Ostersee tæt Sydvest for München. Rothpletz, der ledsagede Munthe paa nogle Ekskursioner, fik her ved Øjet op for dette Terrains Ejendommeligheder i glacial-geologisk Henseende, og skønt Palæontolog af Fag, kastede han sig med usædvanlig Energi over dette for ham noget fjærntliggende Emne. Resultatet er blevet en meget smuk og indgaaende Beskrivelse af Istidsfænomenerne omkring Søerne i Syd-Bayern, særlig af Grusterrasser og Randmoræner, Rullestensaase og de ejendommelige Morænebakker, Drumlins, hvis Dannelsesmaade endnu ikke har faaet en fuldt tilfredsstillende Forklaring. Aflejringerne hidrører dels fra de to sidste Glacialtider, dels fra den mellemliggende Interglacialtid. Endelig giver Forf. et Billede af de geografiske Forhold under Gletschernes Bortsmeltning fra Lavlandet, hvor der mellem de ældre Morænerygge og de afsmeltende Istunger opdæmmedes store Søer med meget vekslende Udstrækning. Afhandlingen er ledsaget af 2 tydelige og instruktive Kort.

Axel Jessen.